

ENQUETE

JONATHAN SCHWARTZ

ANONYME INFORMANTER (AI)

Forestil dig, at du stod over for en gruppe af dine informanter, som led under at være givet falske navne og ændrede livshistorier i dine afhandlinger for at sløre deres sande identitet. „For at beskytte dem“ ville du måske sige til dit forsvar. „Mod hvad?“ ville de indigneret spørge. „I videnskabelighedens og objektivitetens interesse“ ville du måske fortsætte. „Er forvridding virkelig videnskabelig? Hvordan er det muligt?“ ville medlemmerne af AI (Anonyme Informanter) spørge tilbage. Uanset hvad du siger til AI, vil argumenterne falde til jorden. Personlig og videnskabelig etik er væsensforskellige som udelelige tal. Hvor er fællesnævneren? De fleste af os antropologer holder af at tænke, at informanter „repræsenterer noget“ ud over sig selv. Det er sandsynligvis også tilfældet, og det indrømmer AI-personen sikkert gerne. Men hvorfor er forfalskningens imperativ så afgørende for antropologisk etik? Hvorfor kan Ahmed ikke kaldes Ahmed? Jens, Jens? Sara, Sara?

Som uddannet historiker har jeg altid været utålmodig i forhold til socialvidenskabelig *make-believe*-navngivning. Stednavne og personnavne bør gengives så fuldstændigt som muligt. Hvis en persons navn var udtalt i den konkrete handling, er denne anonymitet del af den sande historie. Store dele af historien er bare sådan: navnløs. Men ingen historiker ved sine fulde fem ville opfinde et navn, hvis personens navn var kendt. Hvorfor taler socialforskere så om „Cornerville“ og ikke den nordlige ende af Boston? William Foote Whytes bog, *Streetcorner Society: The Social Structure of an Italian Slum* (1943, 1955), er ment som en typificering og dermed generalisering af unge mænds bybänder. Danskere ville i dag kalde dem „andengenerationsindvandrere“. Chick og Doc, Whytes to hovedkarakterer, hans to typer af lederskab, akkumulerede ikke-symbolsk, videnskabelig kapital, fordi de var fiktive navne. Whytes narrative videnskab kunne lige så godt, hvis ikke bedre, have undgået enhver fiktion. Han ønskede imidlertid at være sociolog, ikke historiker. Det var forskellen, som syntes at gøre forskellen.

Tidsskriftet Antropologi nr. 55, 2007

35

Antropologer, som udførte feltarbejde i „primitive samfund“, havde ingen skruper med at navngive netop *deres* hovedpersoner, som også sagtens kunne være virkelighedens hovedpersoner: nemlig folkets høvdinge. Disse høvdinge kunne måske ikke læse, og hjemme i Cambridge gav deres autentiske navne autenticitet til den antropologiske monografi. Og *hvis* høvdingene kunne og ville læse, ville også de være interesseret i detaljernes korrekthed. De ville læse bogen som en personlig historie, ikke som et videnskabeligt arbejde. At være inkluderet i et antropologisk værk betød, at man „overgik til historien“, dvs. at man ville blive husket af fremtidige generationer, hjemme og i udlandet. Høvdingene læste bogen, præcis som vi gør, når vi læser en artikel af en kollega, som arbejder i samme felt som os. Vi kigger efter vores navne i teksten og i slutnoterne. Hvis vores navne og værker er ignoreret eller glemt, føler vi os parate til at indgå i den lokale afdeling af AI.

Nu vil jeg fortælle, hvorfor jeg skriver alt dette – hvad der førte til det. Mens jeg i årene 1977 til 2003 lavede mine feltarbejder i området omkring Prespa-søen i Makedonien, lærte jeg adskillige mænd at kende, som levede af at dyrke og sælge æbler. Flere af disse mænd kombinerede et lønarbejde med æbledyrkning. Man kunne tjene en ganske god indkomst på æblerne, men kun lidt på lønarbejdet. Lønninger, man tjente i udlandet, blev brugt på plantageudvidelser og husbygning. Indtil videre er dette et stykke migrationshistorie. Ingen navne behøves. Jeg kunne kalde stedet Æbleby eller for at prale bryde ud i makedonsk, Jabokesvo (Æblested). Hvis jeg brugte et kort, ville alle imidlertid vide, at det var i Prespa-distriktet, med bevogtede grænser til Albanien og Grækenland. Så hvorfor skjule det virkelige navn? Jeg løb den risiko, mere over for professionen end de faktiske personer, at bruge mine mandlige informanternes virkelige navne. Jeg tænkte på dem som historiske personer i sig selv.

I min første bog, hvor jeg skriver om Prespa-søen (*Reluctant Hosts* 1985), bruger jeg navnene på flere mænd, som var vendt hjem fra migration i udlandet. Jeg skrev korte portrætter af mænd fra albanske, makedonske og tyrkiske fællesskaber i området omkring Prespa-søen. Min intention var ikke at gøre hver enkelt etnisk gruppe til en distinkt type. Nærmere tværtimod, jeg ville vise noget af det fælles ved livet i æbleplantagerne, noget af oplevelsen med at bygge et hjem op efter et liv i udlandet, det være sig Amerika, Australien, Danmark eller Sverige. Disse mænd var ofte mindst ti år yngre end jeg, og dog var deres erfaring med migration og æbledyrkning så meget større end min. Om end ikke så heroisk som i Malinowskis *Argonauts of the Western Pacific* så fremstod Johnny Appleseed fra Balkan lige så ressourcefuld i mine fortællinger som den amerikanske eventyrhelt Johnny Appleseed. Hvis jeg drømte om „felten“, optrådte jeg som regel som en lille dreng eller en ung mand. I september 1979 tog en af mændene, Kadri, mig med ud for at jage duer på en af sine marker. Han gav mig lov til at skyde

dem. Jeg skød forbi begge gange. Hemmeligt lykkelig. Da han fældede en due med haglgeværet, faldt den såret til jorden. Han bad mig om at brække dens nakke, hvad jeg gjorde. Senere i 1988 drømte jeg et digt om mit uheld i marken, hvor hovedpersonen er en gammel bonde, ikke Kadri, som var 15 år yngre end jeg. Her er digtet som dokumentation:

Tretten linjers drøm med gammel bonde og tre ænder

Han fortæller mig, at jeg må dræbe en af de tre
ænder, to af dem er hunner, en af dem en han.
Han er ældre end jeg, ved alt om ænder.
Jeg gør som han siger. Han siger, jeg skal dræbe
en af hunnerne, som jeg nok anede. Jeg vælger den,
som ligger ved min højre hånd, og netop inden jeg
rækker ud efter hende, springer hannen på hende for sidste gang.
'Vent, til han er færdig', siger den gamle.
Jeg adlyder. Da det er ovre, tager jeg hende så ved halsen,
lukker mine øjne og vrider hende med al min kraft.
Hun sparker og slår med vingerne, ridser mig på armen.
Jeg er bange, og den gamle mand ser det. Hun er død,
og han ved, at jeg ingenting ved om livet og døden.

I 1985 var Jugoslavien endnu intakt. Tito var død fem år tidligere, og det meste af mit arbejde til *Reluctant Hosts* var gjort i løbet af den lange sommer i 1982, da min familie og jeg boede i telte på en offentlig campingplads, Krani, ved Prespa-søen. Jeg havde dengang ingen grund til at tro, at der ti år senere skulle udbryde interetnisk vold i Jugoslavien. Måske var jeg „konfliktsky“, måske fortalte mine informanter ikke hele historien – for at beskytte mig. I hvert fald havde jeg ingen grund til at beskytte dem. De var ordentlige, gavmilde og arbejdsomme bønder og eksmigranter, hvis oplevelser man kunne fortælle om helt uden forlegenhed.

Da krigen brød ud i Jugoslavien, var jeg naturligvis bekymret for, at den ingen ende skulle tage og ville sprede sig til Prespa-søen. Mine informanter og venner ville blive involveret, og mange ville dø. Jeg ville blive nødt til at stå over for det, den norske antropolog Tone Bringa måtte møde, da hun vendte tilbage til sin landsby i det centrale Bosnien. Tv-filmen *We Are All Neighbours* (1993) fra serien *Disappearing Worlds* er et gribende dokument over en erindret, forsvundet tid i den etnografiske felt. Tone Bringa viser, hvor hurtigt et samfund kan kollapse, når stræben efter politisk magt benytter sig af etniske tilhørsforhold.

Mit andet detaljerede studie af Prespa-distriktet var først og fremmest baseret på et tre måneders feltarbejde i det tidlige 1995 og blev senere publiceret som *Pieces of Mosaic: An Essay on the Making of Makedonija*. Her brugte jeg igen de virkelige navne på de folk, jeg skrev om, fordi deres historier om ikke at gå i krig med hinanden skulle fortælles så godt som muligt, syntes jeg. Det betød

ingen fiktive navne. Som personer, der hver aften så krigen i Bosnien på deres tv og absolut ikke ønskede, at en sådan krig skulle komme nærmere dem selv, ville jeg som historiker og etnograf vise dem den allerstørste respekt. Kadri, min vejleder udi fugleskydning, blev nu en central person i *Pieces of Mosaic*. Det var i hans gård, at jeg observerede og så småt deltog i lægningen af en mosaiksti fra vejen op til hans hoveddør. Mosaikkens symbolik blev for mig billede på den spontane og reflektive søgen efter rigtige stykker til de rigtige steder. Det var udførelsen af en ny mosaik i Kadris gård, som interesserede mig, ikke den antikke byzantinske eller den moderne, canadiske multietniske mosaik.

I februar ville Kadri plante 130 Ida Red-æblestiklinger på en af familieejendommene. Jeg spurgte, om jeg kunne komme med og hjælpe. Som sædvanlig ville Kadri have det sjovt, når han arbejdede. Han samlede otte mænd – tyrkiske og makedonske, bemærkede han til mig – til at gøre arbejdet, som tog en hel morgen, måske fem timer. Bagefter tog vi hjem til ham, hvor hans kone og datter serverede os en stor middag med lam. Denne udveksling af arbejde med et godt måltid kaldes *moba* på serbokroatisk og et gilde på dansk. I *Pieces of Mosaic* har jeg indsat et billede (taget af Kirsten Rønne) af Kadri, der serverer lam (s. 63). I oktober 1996, da Kirsten og jeg vendte tilbage til Prespa, gav jeg eksemplarer af bogen til de fleste af de informanter/venner, som havde gjort det muligt at lave den. Inklusive Kadri naturligvis.

Et par år efter hørte jeg i København (til en Prespa-fodboldkamp), at Kadri nyligt var død af kræft. Næste gang jeg tog til Prespa, aflagde jeg et forsømt kondolencebesøg hos hans kone og datter. Sevda, hans datter, fortalte mig, hvor meget hun og hendes mor skønnede på billedet af hendes far og på, at jeg havde skrevet om ham. Min umiddelbare tanke var: Hvad hvis jeg havde givet Kadri et andet navn? Hvordan kunne jeg da have forklaret denne ændring til hans datter? Videnskab? Beskyttelse af anonymitet i tilfælde af en interetnisk krig? Læser paramilitære mænd etnografier, før de går ud for at slagte? Så de bedre kan finde deres ofre?

Nogle gange tænker jeg, at besværet, som nogle kolleger gør sig med at anonymisere deres informanter, kun tjener til at glorificere vores egen professionelle betydningsfuldhed. Hvis vi vil tale ansigt til ansigt med folk i felten, har vi kun lidet grund til at sløre deres identitet. Hvis de beder om diskretion, skal vi selvfølgelig give dem det. Professionel etik afhænger som almindelig etik af gensidighed og tillid. Men dette essay er skrevet til Kadris kære minde.